

*Філатова О. О.,**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри романо-германських мов
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Національної академії Служби безпеки України*

КОДУВАННЯ ЯК УНІВЕРСАЛЬНА МОВА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню мови як знакової системи та кодуванню як універсальної мови військовослужбовців. В статті комунікація розглядається як процес обміну інформацією, ідеями, знаннями та емоціями між людьми або групами людей. Цей обмін може відбуватися як вербально, тобто словесно, або невербально, за допомогою мови тіла, голосу та, навіть, таких артефактів як одяг, технічні засоби тощо. Дослідження кодування як універсальної мови військовослужбовців відбувається через призму того, що будь-яка комунікація має за основу правильність та точність передачі інформації з урахуванням кінцевої мети, з якою це повідомлення передається. Ефективна комунікація можлива лише в тому випадку, коли вона зрозуміла реципієнту. Мовець повинен завжди обирати правильний канал комунікації та її форму задля успішного комунікативного акту. Комунікація є ключовим елементом в усіх сферах життєдіяльності людини, а саме особистому, робочому, соціальному, культурному тощо. Цю статтю присвячено розгляду комунікації у військовій сфері, адже саме в ній неправильність передачі інформації і її сприйняття може призвести до вкрай негативних наслідків. І навпаки – правильно подана та отримана і зрозуміла інформація покращує результат виконання спеціальних військових завдань. Нерідко під час відправлення та отримання повідомлень військовослужбовці стикаються з такими комунікативними перешкодами, як поганий зв'язок, відсутність можливості говорити вголос через таємність або велику відстань, співпраця з представниками різних країн, які не володіють мовою один одного тощо. Саме тому військові різних часів прагнули створити універсальну систему спілкування один з одним. Такими каналами зв'язку є азбука Морзе, фонетичний алфавіт НАТО, кодування військово-професійних спеціальностей в США та Великобританії, а також універсальна мова жестів.

Ключові слова: мова, комунікація, семіотика, невербальна комунікація військовий.

Постановка проблеми. Мова завжди розглядалася різними науковцями як знакова система. Представники різних видів діяльності та професій мають свої унікальні вербальні та невербальні знаки для спілкування та передачі повідомлень. Сфера військових не є виключенням, адже використання різних загальноприйнятих знаків спрощує комунікацію між військовими як в середині однієї культури та мовної групи, так і серед представників різних культур, які говорять різними мовами. Знання та розуміння цих знаків (кодів) є надзвичайно важливим для правильного виконання поставлених завдань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття мови та передумови її виникнення та розвитку завжди було в центрі уваги науковців упродовж століть. Так, першими поняття

мови почали вивчати такі філософи, як Арістотель, Іммануїл Кант, Жан-Жак Руссо, Джон Мілль, Вільгельм Гумбольдт, Бертран Рассел, Фердинанд де Соссюр та інші. Так, Фердинанд де Соссюр у своїй праці «Курс загальної лінгвістики» визначив мову як систему знаків, «у якій істотним є лише поєднання значення й акустичного образу, причому обидва ці компоненти знака однаковою мірою психічні» [1, с. 27]. Він зазначив, що ці знаки «виражають поняття, а отже, її (мову) можна порівняти з письмом, з абеткою для глухонімих, з символічними обрядами, з формами ввічливості, з військовими сигналами тощо» [1, с. 28]. Різні види знаків, вербальні, невербальні, матеріальні тощо необхідні для «придбання, зберігання, перетворення і передачі повідомлень, або ж елементів повідомлень різного роду» [2, с. 69]. Таким чином передача інформації та її сприйняття може відбуватися лише за рахунок правильного розуміння обома учасниками комунікації словесної мови, різних кодів або мови жестів, яку було використано під час комунікативного акту.

Мета статті. В цій статті автор ставить завдання дослідити передумови виникнення кодування як універсальної мови військових, дослідити та описати різні типи кодувань, проаналізувати доцільність та ефективність кожного з них.

Виклад основного матеріалу. Наукою, яка вивчає природу знаку є семіотика. «Семіотика – наука про різні знаки й системи знаків (мовні й немовні), які використовуються у людському суспільстві для передачі інформації» [3]. Таким чином, «інтереси семіотики поширюються на людську комунікацію (зокрема, за допомогою природної мови), інформаційні та соціальні процеси, функціонування і розвиток культури, види мистецтва тощо» [4, с. 56].

Часто під час аналізу різних комунікативних практик та стратегій поняття «комунікації» та «спілкування» вживаються як синоніми. Насправді їх потрібно розмежовувати. Комунікація – це «процес взаємодії між людьми, що відбувається у процесі обміну інформацією» [5, с. 180]. Це так званий «інформаційний зв'язок суб'єкта з тим чи іншим об'єктом – людиною, твариною, машиною» [6]. Спілкування також є формою взаємодії, але в фокусі є «лише ті процеси інформаційного обміну, які є специфічно-людською діяльністю, спрямовану на встановлення і підтримку відносин та взаємодію для людей і здійснювану, передусім, за допомогою мови» [5, с. 185].

Комунікація завжди двополярна, тобто, для того, щоб відбувся комунікативний акт, потрібно наявність мовця та реципієнта. Під час комунікації мовець завжди зацікавлений в тому, щоб його інформація була сприйнята адресатом, сприйнята правильно та зрозуміло, без викривлень та багатозначності. Саме тому мовець завжди повинен правильно обирати канал

зв'язку, спосіб і форму подачі інформації, враховувати часові та просторові рамки.

Однією з найілюстративніших сфер діяльності людини в яких питання правильної та оперативної передачі інформації, а також її отримання та розуміння стоїть дуже гостро є військова сфера. Комунікація серед військових повинна повністю відповідати теорії так званих 7 С в комунікації (The 7 Cs of Communication):

Clear (ясність) – мета повідомлення має бути сформульована чітко та зрозуміло, без двозначності;

Concise (лаконічність) – повідомлення має бути коротким та простим, без зайвих слів та пояснень;

Concrete (конкретність) – передача повідомлення має бути чіткою та стосуватися мети, з якою Ви це повідомлення передаєте;

Correct (правильність) – інформація має бути достовірною та точною;

Coherent (послідовність) – інформація має передаватися логічно та послідовно;

Complete (цілісність) – повідомлення має містити всю необхідну інформацію для виконання подальших дій;

Courteous (ввічливість) – повідомлення має бути передано ввічливо, враховуючи такі фактори, як професійність та чесність.

Саме тому спеціалісти в різні роки намагалися зробити комунікацію між військовослужбовцями простою, зрозумілою та зручною у використанні.

Історія доводить, що глобалізаційні процеси були розпочаті ще в далекому минулому, а отже потреба у спілкуванні між людьми різних національностей завжди була в центрі уваги. Військова сфера не є виключенням, адже військовослужбовці різних країн постійно комунікують один з одним під час роботи, проведення різного виду тренінгів, навчань тощо. Саме тому наявність універсальної системи спілкування є надзвичайно важливим.

Однією з найвідоміших систем кодування, яка була запропонована в 1830-х роках є Азбука Морзе (рис. 1). Вона була створена для використання під час передачі інформації за допомогою телеграфу і отримала широке розповсюдження серед радистів військово-морських сил. Телеграф по праву вважають революційним винаходом, який повністю змінив уявлення про спосіб комунікації. Особливо значущою стала велика швидкість передачі інформації на далекі відстані.

Азбука являє собою систему передачі літер латинського алфавіту, цифр, розділових знаків та інших символів за допомогою коротких та довгих сигналів, так званих точок і тире.

Найпершим повідомленням, яке було відправлено з Вашингтона до Балтимора о 8.48 24 травня 1844 року була фраза “What hath God wrought?”, яка була обрана з Біблейської Книги цифр.

Найвідомішим кодом, який передавався за допомогою кодування азбукою Морзе є SOS – загальноприйнятий міжнародний сигнал, за допомогою якого телеграфісти повідомляли про необхідність допомоги через лихо або катастрофу. Він являє собою послідовність з трьох крапок, трьох тире, та знову трьох крапок без пауз – ...---... Сигнал SOS був затверджений 1 квітня 1905 року. Існують різні відмінності в правильному трактуванні, точніше дешифруванні, тлумаченні сигналу. Зазвичай, сигнал SOS вважається аббревіатурою від “Save Our

International Morse Code

1. The length of a dot is one unit.
2. A dash is three units.
3. The space between parts of the same letter is one unit.
4. The space between letters is three units.
5. The space between words is seven units.

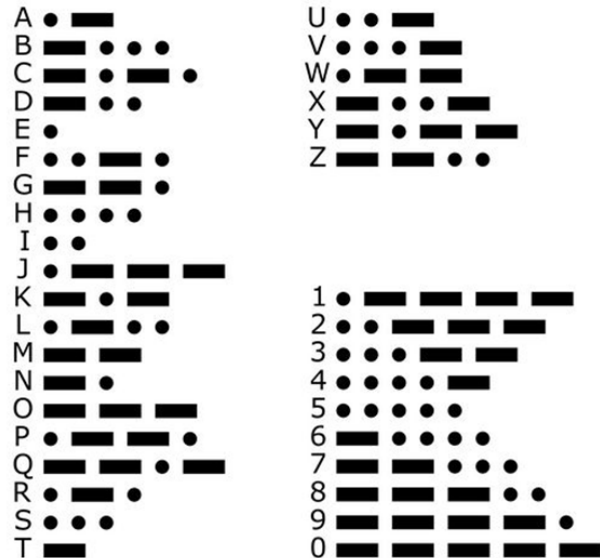

Рис. 1.

Souls”, “Save Our Ships”, “Swim Or Sink”, “Stop Other Signals”. Але насправді такий код був обраний через простоту передачі та сприйняття під час надзвичайної ситуації. Він мав бути легким для запам’ятовування та вживання. Варіанти «дешифровок» були придумані вже після його затвердження і розповсюдження. 1 лютого 1999 року сигнал SOS припинив своє існування через запровадження систем супутникового зв’язку, які значно покращували якість та точність передачі повідомлень. Все ж, він залишається найкращим представником кодування для швидкої, точної та зрозумілої передачі інформації.

Під час роботи з азбукою Морзе телеграфісти розробили систему загальноприйнятих слів та фраз, які найчастіше зустрічаються в роботі, а також міжнародні коди, наприклад Q-код – міжнародний код, який складається з трьох літер та використовується в різних видах зв’язку. Існують три серії таких Q-кодів:

QAA-QNZ – використовується в повітряній службі;

QOA-QQZ – використовується у морській службі;

QRA-QUZ – для загального використання.

Це значно спрощує комунікацію між представниками різних культур, які не володіють ані мовою один одного, ані англійською мовою як мовою міжнародного спілкування.

Наступною системою кодування серед військовослужбовців варто зазначити так званий фонетичний алфавіт НАТО (NATO phonetic alphabet) (рис. 2) – система, в якій кожній літері латинського алфавіту присвоюється певне слово, яке починається з цієї літери. Тобто, для того, щоб передати слово в етері та уникнути непорозуміння його потрібно сказати по літерам. Часто окремі літери також можуть бути трактовані неправильно. Тому вирішили називати цілі слова, вимова яких краще сприймається. При цьому слова обираються на основі простоти їх вимови та універсальному звучанні і написанні представни-

NATO Phonetic Alphabet

	A	Alpha	N	November
A	B	Bravo	O	Oscar
B	C	Charlie	P	Papa
C	D	Delta	Q	Quebec
D	E	Echo	R	Romeo
E	F	Foxtrot	S	Sierra
F	G	Golf	T	Tango
G	H	Hotel	U	Uniform
H	I	India	V	Victor
I	J	Juliet	W	Whiskey
J	K	Kilo	X	X-ray
K	L	Lima	Y	Yankee
L	M	Mike	Z	Zulu
M		Mike		Zulu

Рис. 2.

ками різних культур та мов. Використання таких слів при передачі літер в повідомленні унеможливає помилку на основі таких комунікативних перешкод, як ускладнена артикуляція, шуми в ефірі, які унеможлижують правильне сприйняття сказаного слова тощо. Фонетичний алфавіт НАТО мінімізує ризики неправильної передачі інформації та її викривленого сприйняття, що є надзвичайно важливим під час різного роду військових завдань.

В Сполучених Штатах Америки військовослужбовці збройних сил та морські піхотинці використовують кодування військово-професійних спеціальностей (United States military occupation code or a military occupational speciality code (MOS code)). Ці коди складаються з цифр і літер (від 3 і більше) та позначають певну спеціальність. Схожа система кодування використовується також в повітряних силах США і в береговій охороні. Військовослужбовці можуть мати одночасно декілька спеціальностей, і таке кодування допомагає військовому керівництву ідентифікувати основну з них в певний момент. Ця система значно спрощує пошук потрібного спеціаліста відповідно до спеціалізації і є чіткою і зрозумілою для всіх.

Наприклад: MOS 0311 означає, що рід військ (03) піхота, а рід занять (11) стрілок.

Схожа система кодування існує і в Великобританії. Одним із найвідоміших служб Сполученого Королівства є Управління військової розвідки – Directorate of Military Intelligence (DMI). Завдяки художній літературі, а особливо успіху серії фільмів про Джеймса Бонда, найвідомішою службою стала MI6 – служба зовнішньої розвідки. Сама назва служби містить цифру 6, яка вказує на виконання певних функцій. Повна класифікація виглядає так:

MI 1 – відповідала за зв'язок, криптографію, фінанси та контррозвідку (до 1919);

MI 2 – відповідала за роботу з картами та географічною інформацією (до 1941);

MI 3 – відповідала за роботу, аналогічну до MI 2, але з фокусом на Європі та військових перекладах (до 1945);

MI 4 – відповідала за повітряну розвідку (до 1940);

MI 5 – діюча служба, яка відповідає за внутрішню безпеку, захист британських економічних інтересів, займається боротьбою з тероризмом та шпигунством у Великій Британії;

MI 6 – секретна розвідувальна служба, яка займається боротьбою з тероризмом, розповсюдженням зброї масового знищення та зовнішнім іноземним шпигунством;

MI 7 – відповідала за пропаганду і зв'язки з пресою (до 1940);

MI 8 – займалася секретними комунікаційними мережами та була поглинута MI 6 (1941);

MI 9 – існувала лише під час Другої світової війни, допомагала і сприяла рухам опору в окупованій Європі (до 1945).

Невербальна комунікація є невід'ємною частиною будь-якої комунікації між людьми. Науковці підрахували, що лише 7% інформації передається через власне мову, а 93 відсотки – через невербальні рухи, жести, тон голосу тощо [7, с. 18]. Невербальна комунікація включає такі аспекти як голос, зоровий контакт, посмішка, жестикуляція, просторова комунікація, комунікація дотиком, комунікація через використання різного виду артефактів тощо.

У військовій сфері, особливо під час виконання різного роду спецоперацій, невербальна комунікація є надзвичайно важливою, і, іноді, є єдиним можливим каналом зв'язку. Так, використовуючи різні жести та знаки, позицію тіла, вирази очима військові можуть попереджувати один одного про небезпеку, або навпаки запевняти в безпечності певний дій, стимулювати до дії або стримувати свого побратима. Враховуючи той факт, що військові часто проходять навчання в різних країнах, або служать з представниками різних країн в одних підрозділах, існує загально прийнята система невербальних жестів, які військові використовують під час навчання, тренувань, виконання різних бойових операцій та рятувальних місій (рис. 3). Опанування цими невербальними знаками входить в загальних курс підготовки військових.

Висновки. Кодування є невід'ємною частиною спілкування серед військовослужбовців всіх країн. Це набагато спрощує

Рис. 3.

комунікацію між представниками одного та різних підрозділів. Використання загальноприйнятих знаків дає змогу для міжнародних навчань та тренувань, подальшої служби представників різних країн в одному підрозділі. Навчання різним видам кодування включене в багато програм підготовки військовослужбовців.

Література:

1. Сосюр Ф. де. Курс загальної лінгвістики. К.: Основи, 1998. 324 с.
2. Лікарчук Н.В. Базові семіотичні моделі комунікації. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2015. № 16. С. 69–74.
3. Семіотика. Словник UA – портал української мови та культури URL: slovnnyk.ua/index.php?swrd=семіотика (дата звернення: 15.03.2024)
4. Погребняк І.В. Семіотична традиція: генеза і тенденції розвитку. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету: Філологія*. 2017. № 26. Т. 1. С. 56–58.
5. Малик В. Спілкування та комунікація: Співставлення понять. *Інноваційна педагогіка: Теорія і методика виховання*. 2023. Вип. 55, Т. 1. С. 179–187.
6. Прищак М. Д. Комунікація, спілкування, комунікативність: категоріальний аналіз. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2010. № 2. С. 5-8.
7. Сєрякова І.І. Магія невербальної комунікації. Навч. посібник англійською мовою. – 2-ге видання зі змінами та доповненнями. К.: Освіта України, 2009. 161 с.

Filatova O. Coding as a universal military language

Summary. The article is devoted to the study of language as a sign system and coding as a universal language of military personnel. The article considers communication

as a process of exchange of information, ideas, knowledge and emotions between people or groups of people. This exchange can take place either verbally, i.e. in words, or non-verbally, with the help of body language, voice, and even artefacts such as clothing, technical equipment, etc. The study of coding as a universal language of military personnel is based on the premise that any communication is based on the correctness and accuracy of information transmission, taking into account the ultimate purpose for which this message is transmitted. Effective communication is only possible if it is understood by the recipient. The speaker should always choose the right channel and form of communication for a successful communication act. Communication is a key element in all spheres of human life, including personal, occupational, social, cultural, etc. This article focuses on communication in the military sphere, because in this area that incorrect transmission of information and its perception can lead to extremely negative consequences. And vice versa – correctly presented, received and understood information improves the result of special military tasks. Often, when sending and receiving messages, military personnel face communication obstacles such as poor connectivity, inability to speak out loud due to secrecy or long distances, cooperation with representatives of different countries who do not speak each other's language, etc. That is why military forces of different times have sought to create a universal system of communication with each other. Such communication channels include Morse code, the NATO phonetic alphabet, the US and UK military occupational speciality code, and universal sign language.

Key words: language, communication, semiotics, non-verbal communication, military.